

پیمان نامه سومر و ایلام

تصویر سنگ نوشته سومری با عنوان عهد نامه شولگی شاه سومر

چکیده:

در خوانش پرفسور هایز، متن سومری را به عنوان وقفنامه‌ای مذهبی برای خدای Meslamtaea و زندگی شاه شولگی تفسیر نموده که ما آن را شاه/خدای ساکن ایلام خواندیم. وی شولگی را شاه اور، کیلولا را مقام رسمی سومری و مهر را به عنوان ابزار نیایش آورده و ساختار متن را آیینی، سلسله‌مراتبی و در خدمت تثبیت سلطنت نشان داده بود ولی ما در خوانش جدید با رویکرد نشانه شناسانه، اسطوره محور و زمینه‌محور، متن را به سندی سیاسی میان دو قدرت بازخوانی نمودیم. شخصیت‌های تازه‌ای چون آزیتا (شاه ایلام)، گوینده ایلامی و شخص نویسنده لوح که کیلولا را زیبا و پسر مقام تقسیم کننده سهم ها و آشنای خود با لفظ تانوگوم آورده راوی بوده و به تقسیم شدن نسخه هایی از لوح توسط کیلولا اشاره نموده و افعال نیز از حالت نیایشی خارج شده و به کنش‌های سیاسی بدل شده اند. با توجه ترتیب نام‌ها در متن که با نام شاه ایلام شروع می شود، نشان‌دهنده انتقال لوح به ایلام و مالکیت نهایی آن است ولی از طرفی چون لوح با زبان سومری نوشته شده، پس برتری سیاسی سومر در همان ابتدا مشخص است. گوینده، که کیلولا را «آشنای من» خطاب می‌کند، به احتمال زیاد ایلامی بوده و در حال ثبت اطاعت از فرمان شولگی می باشد و چنانچه به طبیعت از دستور وی به زنده نگه داشتن فردی که شاه سومر بخشیده بوده اشاره نموده می نماید. در واقع این رفتار، نشانه‌ای از احترام سیاسی و پذیرش اقتدار طرف مقابل است، چون از نظر تاریخی، در عهد شولگی، سومر قدرت مندترین نیروی منطقه بوده و شولگی خود را شاه چهارگوشه جهان که ایلام هم بخشی از آن بوده می نامیده است. بنابراین متن لوح با این واقعیت تاریخی همخوانی دارد و در واقع ایلامی‌ها به سرکردگی پادشاه خود به لاگاش آمده، مهر را دریافت نموده و فرمان را اطاعت کرده‌اند، ولی نه از سر برتری، بلکه از سر دیپلماسی و تثبیت رابطه سند را با نام شاه خود ثبت نموده و به ایلام برده اند. در مجموع، این متن نه فقط یک وقفنامه مذهبی، بلکه سندی چندلایه است که در خوانش دوم، لایه‌های سیاسی، دیوانی، و انسانی آن آشکار می‌شود. کیلولا، مقام سومری، در مرکز این تعامل ایستاده؛ و لوح، گواهی‌ست بر لحظه‌ای که قدرت، احترام متقابل سیاسی در پیمان نامه ها، و شناخت متقابل که در دل خطوط میخی ثبت شده‌اند.

^۱ ولی دقت گردد لوح کنونی لوح قرائت شده، در واقع همان نسخه نگه داری شده در قلمرو سومر است که در جنوب عراق امروزی کشف شده است

کلمات کلیدی: شولگی، ایلام

استناد (آپا):

حسنی اردبیلی، م. و قره زاده شربانی، م. پیمان نامه سومر و ایلام. ارومیه: فصلنامه تخصصی "مطالعات تاریخ آذربایجان و ترک"

سال ۰۳، شماره ۰۹، پاییز ۱۴۰۴. ۸۶۹۰-۳۰۴۱ شاپا

مهدی حسنی اردبیلی^۱

محمد قره زاده شربانی^۲

ایمیل:

mehdi.hasani.ar@gmail.com

mghsharabiyani@gmail.com

وابستگی:

محقق تاریخ باستان ترکان^۱

محقق زبان های باستانی^۲

Treaty of Sumer and Elam

Mehdi Heseni Erdebili¹

Muhammad Gharezaadeh
Sharabiyani²

Email:

mehdi.hasani.ar@gmail.com

mghsharabiyani@gmail.com

Affiliation:

Researcher of the ancient
history of Turks¹

Expert of ancient languages²

Abstract:

In Professor Hayes's interpretation, the Sumerian text is understood as a religious endowment dedicated to the god Meslamtaea and the life of King Shulgi-whom we alternatively identify as a divine or royal figure residing in Elam. Hayes presents Shulgi as the king of Ur, Kilula as a Sumerian official, and the seal as a ritual object, framing the text as ceremonial, hierarchical, and instrumental in legitimizing royal authority.

In contrast, our revised reading-grounded in semiotic, mythological, and contextual analysis-reconstructs the text as a political document mediating relations between two powers. New figures emerge, including Azita (the Elamite king), an Elamite narrator, and the tablet's author, who refers to Kilula as "beautiful," "son of the share-distributing official" and "my acquaintance" using the term tanogum. The text alludes to Kilula's distribution of multiple copies of the tablet, and the verbs shift from ritualistic to political in function.

The sequence of names, beginning with the Elamite king, suggests the tablet's transfer to Elam and its final ownership. However, its composition in Sumerian immediately asserts Sumer's linguistic and political dominance. The narrator-likely Elamite-records obedience to Shulgi's command, including the preservation of an individual pardoned by the Sumerian king. This act reflects diplomatic respect and recognition of the opposing power's authority.

Historically, during Shulgi's reign, Sumer was the preeminent force in the region. Shulgi referred to himself as "King of the Four Corners of the World" with Elam included within that dominion. The tablet's content aligns with this historical reality: the Elamites, led by their sovereign, traveled to Lagash, received the seal, complied with the decree, and recorded the agreement under their own king's name-not as a gesture of subordination, but as an act of diplomacy and relational consolidation.

Ultimately, this text is not merely a religious endowment but a multilayered document. In our second reading, its political, administrative, and human dimensions become evident. Kilula, the Sumerian official, stands at the center of this interaction; and the tablet serves as a testament to a moment in which power, mutual respect, and political recognition were inscribed in cuneiform.

Key words: Shigi, Elamite

CITATION (APA):

Heseni Erdebili, M. and Gharezaadeh Sharabiyani, M. Treaty of Sumer and Elam. Urmia: "Studies on Azerbaijan and Turk's history" Specialized Journal, year 03, number 09, Fall 2025, ISSN: 3041-8690.

Şumer və Elam müqaviləsi

Mehdi Hasani Erdebili¹

Məhəmməd Gharezade
Sharbiani²

E-poçt:

mehdi.hasani.ar@gmail.com

mghsharabiyani@gmail.com

Mənsubiyyət:

Qədim Türk tarixi
araşdırmaçısı¹

Qədim dillərin tədqiqatçısı²

Xülasə:

Professor Hayesin şərhinə əsasən, Şumer mətninə Meslamtaea tanrısına və Şulgi şahının həyatına həsr olunmuş dini ianə sənədi kimi yanaşılmışdır. Bu kontekstdə Şulgi Ur şahı, Kilula isə Şumerli rəsmi şəxs kimi təqdim olunmuş; möhür ibadət aləti kimi izah edilmiş və mətnin strukturu ayın xarakterli, iyerarxik və kral hakimiyyətinin möhkəmləndirilməsinə xidmət edən kimi göstərilmişdir.

Lakin bu tədqiqatda, göstərici analizinə, mifoloji və kontekstual yanaşmaya əsaslanaraq mətn iki siyasi güc arasında diplomatik sənəd kimi yenidən şərh edilmişdir. Yeni personajlar arasında Elam şahı Azita, Elamlı nümayəndə və lövhənin müəllifi yer almaqdadır; bu şəxs Kilulanı "gözəl", "pay bölən vəzifəlinin oğlu" və "tanışım" (tanogum) kimi adlandırır. Mətn Kilulanın lövhənin nüsxələrini bölüşdürməsinə işarə edir və fellər ayın xarakterindən çıxaraq siyasi hərəkətlərə çevrilir.

Mətnin Elam şahının adı ilə başlaması lövhənin Elama ötürüldüyünü və onun son sahibinin kim olduğunu göstərir. Lakin mətnin Şumercə yazılması Şumerin dil və siyasi üstünlüyünü açıq şəkildə ortaya qoyur. Danışan böyük ehtimalla Elamlıdır və Şulginin əmrinə itaəti qeyd edir – xüsusilə Şumer şahı tərəfindən bağışlanmış bir şəxsin sağ saxlanılmasına dair. Bu davranış qarşı tərəfin siyasi nüfuzuna hörmət və qəbulun göstəricisi kimi qiymətləndirilir.

Tarixi kontekstdə, Şulgi dövrü Şumerin bölgədəki ən güclü siyasi aktyor olduğu bir dövrdür. Şulgi özünü "dünyanın dörd bucağının şahı" adlandırmış və Elamı bu hakimiyyət sahəsinin bir hissəsi kimi görmüşdür. Beləliklə, lövhənin məzmunu bu tarixi realıqla üst-üstə düşür: Elamlılar öz şahlarının rəhbərliyi ilə Laqaşa gəlmiş, möhürü almış, əmri yerinə yetirmiş və sənədi öz şahlarının adı ilə qeyd edib Elama aparmışlar. Bu hərəkət üstünlük deyil, diplomatik münasibətin möhkəmləndirilməsi məqsədi daşıyır.

Nəticə etibarilə, bu mətn yalnız dini bir ianə sənədi deyil, həm də çoxqatlı diplomatik sənəddir. İkinci oxumada onun siyasi, inzibati və insani qatları üzə çıxır. Şumerli vəzifəli Kilula bu qarşılıqlı əlaqənin mərkəzində dayanır; lövhə isə gücün, qarşılıqlı hörmətin və siyasi tanınmanın mixi yazı ilə qeyd olunduğu tarixi bir anı sənədləşdirir.

Açar sözlər: Şulgi, Elam

CITATION (APA):

Hasani Erdebili, M. and Gharezade Sharbiani, M. Şumer və Elam müqaviləsi. Urmiya: "Azərbaycan və Türk tarixi araşdırmalar" İxtisaslaşdırılmış Jurnal, il 03, nömrə 09, Payız 2025, ISSN: 3041-8690.

Sümer ve Elam Antlaşması

Mehdi Hasani Erdebili¹

Mühemmet Karazade
Şerebiyani²

E-posta:

mehdi.hasani.ar@gmail.com

mghsharabiyani@gmail.com

Üyelik:

Eski Türk tarihi araştırmacısı¹

Ölü diller araştırmacı²

Özet:

Profesör Hayes'in yorumuna göre, Sümer metni Meslamtaea tanrısına ve Kral Şulgi'nin yaşamına adanmış bir dini adak belgesi olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Şulgi Ur kralı, Kilula ise Sümerli bir resmi görevli olarak tanımlanmış; mühür ibadet aracı olarak ele alınmış ve metnin yapısı ritüel temelli, hiyerarşik ve kraliyet otoritesini pekiştirici olarak sunulmuştur. Ancak bu çalışmada, göstergebilimsel, mitolojik ve bağlamsal bir yaklaşımla metin, iki siyasi güç arasında düzenlenmiş diplomatik bir belge olarak yeniden yorumlanmıştır. Yeni karakterler arasında Elam kralı Azita, Elamlı anlatıcı ve tabletin yazarı yer almakta; bu kişi Kilula'yı "güzel", "paylaştırıcı görevlinin oğlu" ve "tanıdığım" (tanogum) olarak nitelendirmektedir. Metinde Kilula'nın tabletin kopyalarını paylaştığına dair ifadeler yer almakta ve fiiller ritüel bağlamdan çıkarak siyasi eylemlere dönüşmektedir.

Metnin Elam kralının adıyla başlaması, tabletin Elam'a aktarılmış olduğunu ve nihai sahipliğini göstermektedir. Ancak Sümerce yazılmış olması, Sümer'in dilsel ve siyasi üstünlüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Anlatıcı, büyük olasılıkla Elamlıdır ve Şulgi'nin emrine itaatin kaydını tutmaktadır – özellikle Sümer kralı tarafından affedilen bir kişinin hayatta tutulmasına dair. Bu durum, karşı tarafın siyasi otoritesine saygı ve kabulün bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Tarihsel bağlamda, Şulgi dönemi Sümer'in bölgedeki en güçlü siyasi aktör olduğu bir dönemdir. Şulgi kendisini "dünyanın dört köşesinin kralı" olarak tanımlamış ve Elam'ı bu egemenlik alanının bir parçası olarak görmüştür. Dolayısıyla tabletin içeriği bu tarihsel gerçeklikle örtüşmektedir: Elamlılar, kendi krallarının önderliğinde Lagaş'a gelmiş, mühür almış , emre uymuş ve belgeyi kendi krallarının adıyla kaydederek Elam'a götürmüşlerdir. Bu eylem, üstünlükten ziyade diplomatik ilişkiyi pekiştirme amacı taşımaktadır.

Sonuç olarak, söz konusu metin yalnızca dini bir adak belgesi değil, aynı zamanda çok katmanlı bir diplomatik belgedir. İkinci okumada metnin siyasi, idari ve insani boyutları belirginleşmektedir. Sümerli görevli Kilula bu etkileşimin merkezinde yer almakta; tablet ise güç, karşılıklı saygı ve siyasi tanımanın çivi yazısıyla kayıt altına alındığı tarihi bir anı belgelemektedir.

Anahtar kelimeler: Şulgi, Elam

CITATION (APA):

Hasani Erdebili, M. and Karazade Şerebiyani, M. Sümer ve Elam Antlaşması. Urmiye: Üç Aylık "Azerbaycan ve Türkiye Tarihi Üzerine Araştırmalar" Uzmanlık Dergi, yıl 03, sayı 09, Sonbahar 2025, ISSN: 3041-8690.

مقدمه :

موضوع این مقاله بازخوانی یکی از الواح کشف شده در عراق که به زبان سومری و با خط میخی نگاشته شده و به دوره سلطنت شولگی (حدود ۲۰۹۴-۲۰۴۷ ق.م) تعلق دارد. زبان نگارش، ساختار دیوانی متن، و اشاره به مهر و نام‌های خاص، نشان می‌دهد که این لوح در بایگانی رسمی نگهداری شده و احتمالاً در چهارچوب مناسبات بین دولتی میان سومر و ایلام نقش داشته است. پرفسور هایز، این متن را به‌عنوان وقف نامه‌ای مذهبی برای خدای Meslamtaea و در خدمت تثبیت سلطنت شولگی تفسیر نموده است. اما ما در خوانش مجدد با رویکرد نشانه‌شناسانه، اسطوره محور و زمینه‌محور، متن را به عنوان سند سیاسی دو قدرت منطقه‌ای اواخر هزاره سوم پیش از میلاد یعنی سومر و ایلام مشاهده نموده و به ترتیب نام‌ها، حضور شخصیت‌هایی چون آزیتا (شاه^۱ ایلام)، تغییر افعال از حالت نیایشی و آیینی به صورت سندی سیاسی، دیوانی و چندلایه شامل ساختار قدرت، دیپلماسی و حافظه اداری را شناسایی کردیم که در ادامه ابتدا عین خوانش پرفسور هایز و تصاویر نشان‌های سومری را آورده و سپس مجدداً بازخوانی خواهیم نمود.

۱ - در حقیقت "شاه" لغتی سومری با نشان که انسان، شخص، مرد و سپس شاه و ... به کار رفته و دارای خوانش‌های "ŠA₁₁ ، Saḫ₄ ، Lu₂/Lu : شاه، سانگ، لو" است که چون خوانش "Saḫ₄ : سانگ، سائق" در لغت نامه پنیلووانیا دقیقاً در مفهوم "King : شاه" آورده شده پس ما برآنیم که با لغت قدیمی "سائق : سان : شهرت" ترکی در ارتباط بوده و با توجه به تاریخ وقایع نگاری بین النهرینی نیز صحیح می‌نماید

(j-ŋ) sz-š s.-š t.-t 0-9-9-9: '=-alef)

saḫ [KING] (N) 3 instances

saḫ [KING] N (3x) Middle Babylonian, Neo-Assyrian wr. saḫ "king"

[1] saḫ

PC	ED IIIa	ED IIIb	Ebla	OAkk	Lag II	Ur III	OB	Post-OB	(unknown)
								3	

1 distinct forms attested; click to view forms table.

Attested in the following periods:

Middle Babylonian (2x/67%)

Neo-Assyrian (1x/33%)

Senses:

1. king (3x/100%)

Akk. šarru.

saḫ₄

= šarrum (Ea 07 97).

Lexical Associations

šarru[king]N (/ saḫ[king])

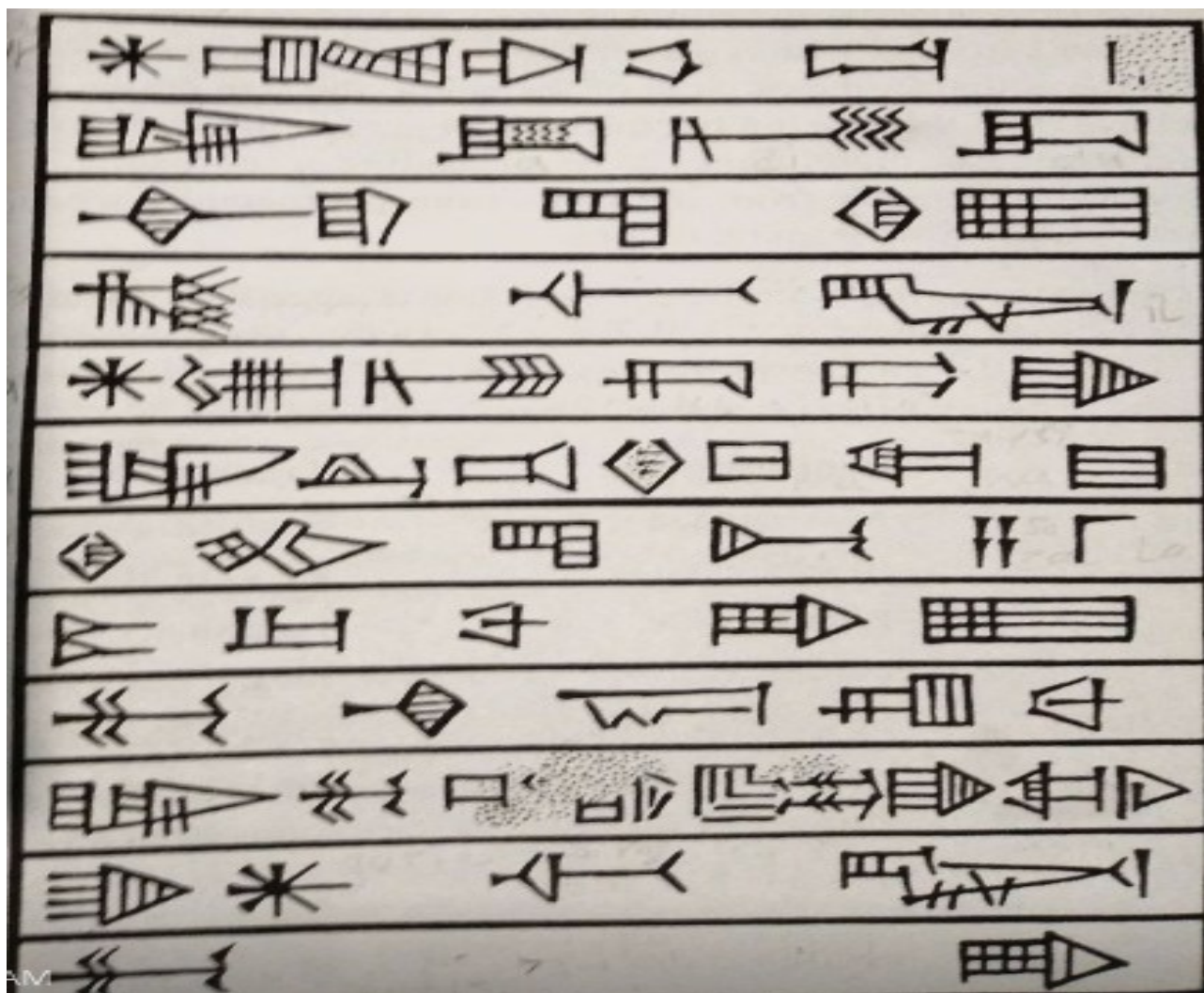
saḫ₄ = šar-rum (CUSAS 12, 1.1.2 o II 34; UM 29-13-684 o I' 11'; Ea 07 97).

References for all phrases

saḫ[king]

saḫ₄ = šar-rum (CUSAS 12, 1.1.2 o II 34; UM 29-13-684 o I' 11'; Ea 07 97).

Word ID: o0037236; Citation URL: <http://oracc.org/epsd2/o0037236>; version 2.7.2 (built 2024-08-31)

بازنویسی و ترجمه از کتاب آموزش زبان سومری جان ل.هایز

A MANUAL OF SUMERIAN GRAMMAR AND TEXTS

JOHN L. HAYES

UNDENA

PUBLICATIONS

Malibu

1990

Transliteration

Transcription

Translation

1: ^dMes-lam-ta-è-a

Meslamtaea

For Meslamtaea,

2: lugal á-zid-da
man of

lugal a.zid.a

the king, the right-hand

3: Lagaš ^{ki} -ke ₄	Lagaš.(a)k.e	Lagash-
4: nam-ti-il	nam.til	for the life of
5: ^d Šul-gi nitah-kalag-ga	Šulgi nitah.kalaga	Shulgi, the mighty man,
6: lugal-Urim ^{ki} -ma-ka-šè	lugal.Urim.ak.a(k).še	the king of Ur -
7: Ki-lul-la gu-za-lá	Kilula guzala	Kilula the guzala-official,
8: dumu Ur-ba-?-ke ₄	dumu Urba? .ak.e	the son of Ur-ba?-
9: mu-na-dim kišib-ba name	mu.na.(n.)dim kišib.bi.a(k)	fashioned .(this) The of this cylinder seal is,
10: lugal-gu ₁₀ geštug ₃ -nig-šag ₅ -ga-ka-né	lugal.gu.geštug.nig.šag.ak.ani.e	O my king, let me keep him alive at his ear of favor.
11: ga-an-ti-il	ga.(i.)n.til	
12: mu-bi	mu.bi	

باز خوانی و ترجمه نو از این نوشته سومری

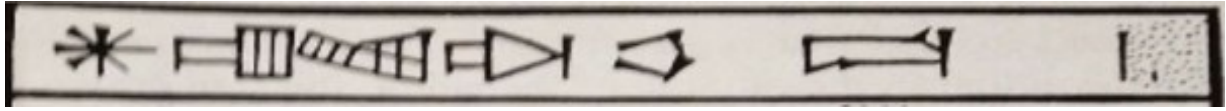
1-Anmiš/Dingiriš ulamda utudur 2- luka Azita 3-širburula/Lagaša ki ket 4- annam til
 5- An/Dingir Šul-gi- giš-qa 6- Lugal/gallu šišib.ki/ur ku-dugumuz/ tuš-dugumuz/dur-
 dugumuz 7- ki -lu-la gu-za-la 8- dumu Urba ših 9- Ta-nu₈-gim tup-
 pa 10- Lugal/gallu-gu geštug₃-nig sag₉-ga gu₃-dig 11- Lugal/gallu gu
 geštug₃-nig šag₅-ga gu₃-dig 12- Qur-duq

Azərbaycanca : 1-Anmıš/Dıngırımıš ulamda otudur 2-Lugal/Gallu Azita 3-širburula/Lagaša
 ki^r ket 4-annam til 5- An şulgi giş ga 6- Lugal/gallu šišib.ki/ur
 kö(y)düğümüz ,durdugumuz, tüşdügümüz 7- kilula guzala 8- tumu hür payçı
 9- Tanuqum tup-pay 10- Gallu gu² geštugⁿig Sag ga(l) go^ydıq 11- qa an
 Til(deyil) 12- qu^rduq

ترجمه فارسی :

خدا باشد در ایلام نشسته /شاه ساکن ایلام، ۲-شاه ازیتا/آزیتا/مبارز/آزن:خرد کننده، ۳- به شهر شیر بورولا/لاگاشا برو
 ۴- فهمیدن زبان یکدیگر(توافق انجام شد) ۵- خدا/عالیجناب شولگی قوی/زورمند بیا ۶- شاه شهر برجسته که در آن
 ساکن شدیم ۷- کیلولای زیبا ۸- فرزند پاسبان تقسیم کننده سهم ها ۹- آشنای من کتیبه را تقسیم بندی کرد ۱۰-
 به نام پادشاه آنکه را شما بخشیده بودی را زنده آورده و زنده گذاشتیم ۱۱- پیمان شاهانه ۱۲- بستیم، برپا نمودیم،
 ساختیم

² - qu: səs, necə qu+laq (ək, qışlaq, yaylaq, çaylaq)

خدا باشد در ایلام نشسته / شاه ساکن ایلام / An/Dingir.miš lam/ulam-da ut-tu-dur

Anmiš/Dingiriš ulamda utudur

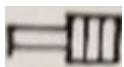
Azərbaycanca: Anmiş/Dinqirmiş ulamda otudur

AN

/An /dingir

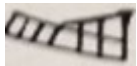
A₁₁ AM₆ ANA₂ ANU DIBUR DIGIR DIMIR DINGIR DIR₃ EL₃ EŠŠUX IL₃ ILA ILI ILU LE₄ SA₈ ŠA₃ ŠUBUL ZA₅

MES

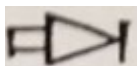
KIŠEB KIŠIB MESA MEŠ MEŠ₃ MIS MIŠ MIŠ RED RID RIT RIṬ

/miš

LAM

IŠ₁₂ LA₁₂ LAMA LIM₃ LUM₄ /lam : ulam

TA

DA₂ TA₂ /da

UD

/ut

TU

/tu₃

DUR

/dur₅

نکات سطر یک :

(۱) محققین غربی سه خوانش مهم علامت ستاره هشت پر در سومری را به صورت "آن : آسمان، دینگیر : خدا و ائل ۳" آورده اند که تداعی کننده "آن-لاماق : فهمیدن که در حقیقت مرتبط با قدرت آسمان، تنگری : خدا، آسمان و ائل : در ترکی این لغت در مفهوم "مردم، سرزمین و دولت" است. در ادامه از لغت نامه استارلینگ، اشکال مختلف لغت تنگری را آورده ایم :

Old Turkic: teŋri 2 (Orkh.), 1, 2 (OUygh.)

Karakhanid: teŋri 1, 2 ([MK](#), [KB](#))

Turkish: tanrı 1

Tatar: täŋre 1

Middle Turkic: teŋri 1 ([Sangl.](#), MKypch. - [CCum.](#), [AH](#) et al.)

Uzbek: taŋri 1

Uighur: täŋri 1

Sary-Yughur: teŋer 2

Azerbaidzhan: tanrı 1 / tar

Turkmen: taŋri 1

Khakassian: tigor 2

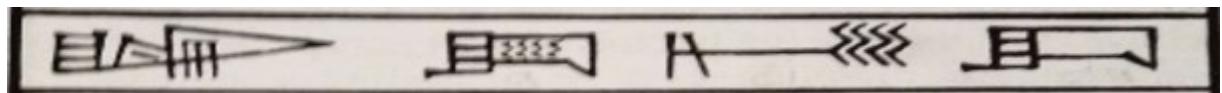
Shor: tegri 2
Oyrat: teŋeri 1, 2
Chuvash: tora 2
Yakut: taŋara 1
Dolgan: taŋara 1
Tuva: dēr 2
Tofalar: dēre 2
Kirghiz: teŋir 1, 2
Bashkir: täŋre 1
Balkar: tejri 1, 2
Karaim: taŋri, teŋri 1
Karakalpak: täŋir 1
Salar: tanru (ССЯ) 1

(۲) اگر چه علامت miš در سومری به تنهایی در مفهوم قهرمان به کار می رود که احتمالاً مرتبط با حضور گیلگمش در "مئشه : جنگل" مشهور ایلامی باشد ولی در اینجا به عنوان پسوندی به کار رفته که کاملاً همراستا با پسوند "میش" در ترکی آذربایجانی است

(۳) نشان با خوانش مشهور "لام" در سومری برای اطلاق به نوعی درخت دارای میوه ای که مغز خوراکی^۳ در داخل میوه ای که پوستی سخت مانند بادام، فندق، گردو و... بکار رفته و همچنین در کل به نوعی درخت، نهال درخت نیز گفته شده است که احتمالاً شکلی از اطلاق مردم بین النهرین به همسایگان سرزمین شرقی خود که ایلام نامیده اند به دلیل وجود میوه هایی چون بادام شیرین و تلخ که امروزه نیز در فلات ایران درختی مقدس به شمار می رود و مغز و روغنش نیز کاربرد های فراوانی در طب سنتی نیز دارد بوده است که ما اینجا همان "ایلام" در نظر گرفته ایم

(۴) نشان : دا/ تا نیز باز در ساختار جمله در سومری و ترکی مطابق با گرامر در جای درست به کار رفته است

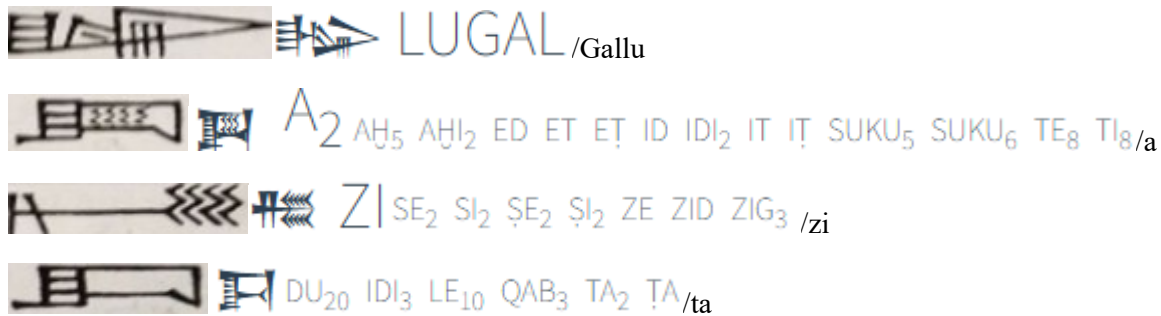
(۵) پرفسور هایز طبق سنت رایج محققین غربی و عدم دقت یا شناخت در باورهای اسطوره ای باستان منطقه ما تلاش نموده است تا بعد از علامت دینگیر اسم خاصی برای حاکم ایلام بسازد، این در حالی است که اینجا شاهد اشاره به قدرت خدا در ایلام هستیم و حتی بعد از آن مستقیماً از لغت لوگال/گاللو : شاه، قبل از نام خاص شخص استفاده شده است بنابراین ما ادامه خوانش سطر یکم را بعد از "ایلامدا : در ایلام" که در نکات سه و چهار آوردیم به صورت $u-tu-4$ "dur : او-تو-دور : می نشاند، به قدرت می رساند" خواندیم که اشاره به تایین حاکم توسط خدای آسمان در ایلام و مطابق با باور دیرین می باشد

شاه ازیتا /آزیتا/ مبارز /ازن : خرد کننده Lu+gal/gallu A-zi-ta /luka Azita

³ - nut-bearing fruit
⁴ - otudur: başçı edir

Az: Lugal/Gallu Azita

نکات سطر دوم :

نکته (۱) علامت را محققین غربی معمولاً "لوگال" می خوانند که اصرار بر این خوانش امروزه نیز شدیدتر نیز شده است ولی چنانچه قبلاً بارها در مقالات و کتاب ایلامیکا نیز بدان پرداخته ایم، این علامت در لغت نامه شماره یک دانشگاه پنسیلوانیا که امروزه از دسترس خارج شده است، بنا بر تاریخ نوشتار بین النهرینی در خوانش قدیمی اش ۶۷۷ بار به صورت "gallu: گاللو" و فقط در ۵ مورد به صورت "lugal: لوگال" آمده بود که در حقیقت از نشان اولی : gal: گال در مفهوم "بزرگ، قوی، حیوان نر بالغ" که حتی به صورت "kal2" نیز خوانده می شود که معادل لغت "کل: حیوان نر و بالغ، مرد قوی" هنوز هم در زبان ما رایج است و نشان دومی با تلفظ های "Lu2 / Lu، San4، ŠA11، لو، سانق، شا" در مفاهیم "انسان، شخص، مرد، شاه" که نشانگر این است که در واقع لغت "شاه" نیز سومری بوده و چون خوانش "San4: سانگ، سانق" در لغت نامه پنسیلوانیا دقیقاً در مفهوم "King: شاه" آورده شده پس ما برآنیم که با لغت قدیمی "سانق: سان: شمارش، حسابگری و شهرت" ترکی در ارتباط بوده و با دقت در تاریخ نگارش لوحه های بین النهرینی مشاهده می گردد که خوانش "سانگ: پادشاه" متاخرتر از خوانش "لو" بوده است و احتمالاً به دلیل حسابگری(سانماق/ساپماق)، قدرت تصمیم گیری این شخص(پادشاه) این لغت "سانگ/سانق" معادل آن به کار رفته است :

Oracc: ePSD2 — electronic PSD 2nd Edition

(j=η sz=š s,=s t,=t 0-9=0-9; '=-alef)

[ENTRY 95 of 879]

saṇ [KING] (N) 3 instances

saṇ [KING] N (3x) Middle Babylonian, Neo-Assyrian wr. saṇ, "king"

[1] saṇ

	PC	ED IIIa	ED IIIb	Ebla	OAkk	Lag II	Ur III	OB	Post-OB	(unknown)
[1]									3	

1 distinct forms attested; click to view forms table.

Attested in the following periods:

Middle Babylonian (2x/67%)

Neo-Assyrian (1x/33%)

Senses:

1. king (3x/100%)

Akk. *šarru*.

saṇ

= *šarrum* (Ea 07 97).

Lexical Associations

šarru[king]N (// saṇ[king])

saṇ = *šar-rum* (CUSAS 12, 1.1.2 o ii 34; UM 29-13-684 o i' 11'; Ea 07 97).

References for all phrases

saṇ[king]

saṇ = *šar-rum* (CUSAS 12, 1.1.2 o ii 34; UM 29-13-684 o i' 11'; Ea 07 97).

Word ID: o0037236; Citation URL: <http://oracc.org/epsd2/o0037236>; version 2.7.2 (built 2024-08-31)

با توجه به وجود لغت قدیمی تر Sa₂/Sa در لغت نامه پنسیلوانیا در مفاهیم "advice, counsel; resolution, intelligence" : نصیحت، مشورت، تصمیم گیری و هوش"، نظر ما تقویت می گردد :

Oracc: ePSD2 — electronic PSD 2nd Edition

(j=η sz=š s,=s t,=t 0-9=0-9; '=-alef)

[ENTRY 1 of 879]

sa [ADVICE] (N) 152 instances

sa [ADVICE] N (152x) Early Dynastic IIIb, Old Akkadian, Lagash II, Ur III, Old Babylonian, Neo-Assyrian, Neo-Babylonian, Persian, Hellenistic wr. sa; sa; ^{sa}sa; sa-sa; sa^{sa}; su-a "advice, counsel; resolution, intelligence"

See sa dug[arrive]V/i, sa mar[to give counsel]V/i, sa sig[plot]V/t.

[1] sa₂

[2] sa

[3] ^{sa} sa₂

[4] sa-sa₂

[5] sa₂ ^{sa}

[6] su-a

	PC	ED IIIa	ED IIIb	Ebla	OAkk	Lag II	Ur III	OB	Post-OB	(unknown)
[1]			3		1	1	5	96	32	
[2]								7	2	
[3]									2	
[4]								1		
[5]									1	
[6]								1		

ALL
A
B
C
D
E
G
D
H
H
I
K
L
M
N
O
P
R
S
S
S
T

نکته ۲) پرفسور هایز اسم خاص بعد از لغت " شاه " را به صورت A2 – zi-da خوانده و مفهوم جداگانه هر نشان را به هم ربط داده، بازوی موثر^۵ نامیده و مفهوم the right-hand man : دست راست، یار وفادار شهر لاگاش^۶ معنی نموده است^۷، محققین سومری دانشگاه لایپزیگ^۸ آلمان نیز در مفهومی نزدیک آن را " Right arm of Lagash " آورده اند^۹، ما نیز اسم خاص بعد از نشان " گاللو : شاه " را به صورت " : آزیتا " خواندیم،

حال اگر همان روش پرفسور هایز را مد نظر قرار دهیم، واژه از سه نشان a2 : بازو : بال : پهلوی : لبه (مانند لبه چاقو) : کار : قدرت : نیرو : نیروی نظامی : شاخ که معادل " آل-قفل : دست و بازو، قفل-قناد : بازو و بال " در ترکی است ، Zi : ۱- زندگی، احتمالاً ریشه باستانی دیری- زنده در ترکی : نفس : گلو ؛ ۲- حقیقی بودن : راستی : وفاداری : خوب بودن ؛ ۳- برخاستن : بالا رفتن : بهتر شدن : احضار نیرو ، da /ta : پهلوی : لبه، سمت : سو که اینجا نوعی پسوند در نظر گرفته شده، به وجود آمده که نشانگر اینست که احتمالاً نویسنده قصد داشته آزیدا را " دارنده توان بالای نظامی، دست قدرتمند " برای شهر لاگاش نشان داده و با آوردن این نکته در شروع پیمان نامه، راه هرگونه نگرش ضعیف بر ایلامی ها توسط رقبای دیرین سومری شان در این معاهده را ببندد. ما برآنیم که احتمالاً لغت " آزیدا " با ریشه فعل " آز- مک " مرتبط بوده و به قدرت در هم شکنندگی ایلامیان اشاره داشته باشد، در ادامه شکل های مختلف آن در منابع و گویش های ترکی را آورده ایم :

Karakhanid: ez- (MK) 1

Turkish: ez- 2, 3, 4

Tatar: iz- 2

Middle Turkic: ez- (Бор. Бад., Пав. С.) 5

Uzbek: ez- 2, 5

Uighur: äz- 2, 3

Azerbaidzhan: äz- 2

Turkmen: ez- 4

⁵ - The effective arm

⁶ -a2-zi-da Right arm of lagas (ki)

⁸ - Leipzig University

⁹ - <https://www.edsde.de/?tabid=bdtu3nm7g17cpf&page=6&lastpage=1>

Halaj: äz- 2

Chuvash: ir- 2, 4

Kirghiz: ez- 2

Kazakh: ez- 2, 4

Noghai: ez- 2

Bashkir: ið- 2

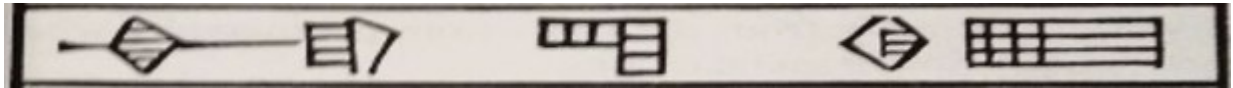
Balkar: ez- 2, 3

Gagauz: ez- 2, 3

Karaim: ez- 2, 3

Karakalpak: ez- 2

Kumyk: ez- 3

به شهر شیر بورولا/لاگاشا برو : širburula/Lagaša ki ket

Az : širburula/Lagaša ki ket

ŠIR.BUR.LA LAGAŠ LAGAŠA

šir ŠIR / Nu₁₁/ gešnu(pensylvania)

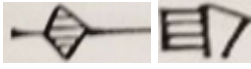
BUR /buru

LA šika /la/ ak₃

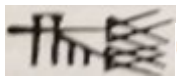
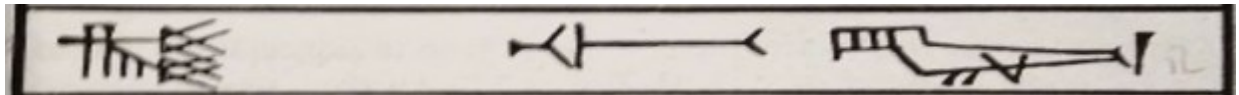
KI /kir

KID /ket

نکات سطر سوم :

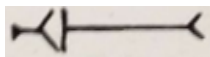
نکته (۱) علامت اول را می توان Nu₁₁ نیز خواند که در لغت نامه دوم دانشگاه پنسیلوانیا آن را gešnu هم خوانده اند
 نکته (۲) بنا به سنت رایج بین سومرشناس ها سه نشانه خلاصه نویسی šir.Bur.La معادل " لاگاش " گرفته می شود، پرفسور هایز در جایی متذکر می شود که پیروان مکتب Falkenstein دو علامت را باهم یکی گرفته و به صورت Lagaša می خوانند^{۱۰} و سپس خودش نیز همانجا کل سطر را به صورت Lagaš.(a)k.e خوانده است^{۱۱} که به نظر می رسد اشتباه است

نکته (۴) علامت : ki، در سومری به صورت gir نیز آمده و در مفهوم " مکان، شهر، سرزمین، زمین " به کار رفته، در زبان اورارتویی " gir, gira : زمین " و در دیوان الغات الترك نیز kyr " خاک، زمین، kirdaš : دو شخص دارای حیاط مشترک " آمده اند و حتی در ضرب المثل آذربایجانی " آرانین آلمیشینه گوره داغین کیرین ده آلدن وئردی : به طمع زمین صالحیز آران، زمین سنگلاخی کوهستان را هم از دست داد " نیز شاهد کاربرد این لغت هستیم^{۱۲}.

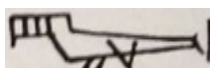

فهمیدن زبان یکدیگر (توافق انجام شد) : /nam< annam / bir₅ Til

Az : annam bir

/ti

/il₁₀

نکات سطر چهارم :

نکته (۱) پرفسور هایز کل سطر را به صورت " nam ti-il : for the life of : برای زندگی " خوانده است

^{۱۰} - زبان سومری، هایز، ترجمه فریدون عباسی، ص ۳۱۳

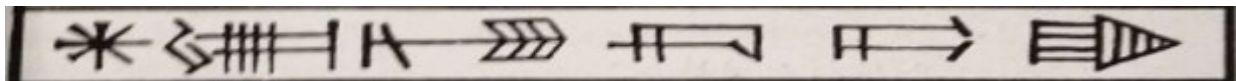
^{۱۱} - همان منبع قبلی، همانجا

^{۱۲} - نگاک : اورارتوها و ترکان باستان، حسنی، ص ۱۴۶

نکته ۲) استاد شربیانی این سطر را با افزودن یک مصوت به اول خوانش نشانه nam، آن را به صورت anam از ریشه " آن-
 ماق < آنق-ماق : فهمیدن " و دو علامت دیگر را به صورت Teyil : Til : Ti-il : در حالت فعلی گرفته گفتن، زبان راندن و در
 کل در مفهوم " فهم زبان همدیگر " خوانده اند :

پیمان بستن / آناشماق / دئییلده آناشماق Annam teyi-il/annam teyil

آن را می توان به صورت Bir Til : Birs. Ti-il : یک زبان شدن، به توافق رسیدن نیز خواند

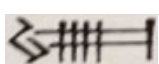

خدا / عالیجناب شولگی قوی / زورمند بیا An/Dingir Šul-gi- giš-qa

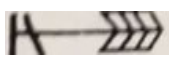
Az: An šulgi giš qa

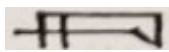
AN /Dingir

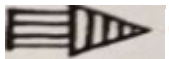
ŠUL /šul/dun

GI /ki/si22

Giš/giš₃

GA / verb : bring, carry

/qa

نکات سطر پنجم :

نکته ۱) پرفسور هایز سطر را به صورت " Šulgi nitah.kalaga : Shulgi, the mighty man : شولگی، مرد قدرتمند
 " خوانده است که نشان اول همان dingir/an است که قبلاً توضیح داده ایم

نکته ۲) نشان دوم و سوم را هایز اسم خاص " شولگی " آورده است که ما هم موافقیم ولی نکته مهم در قسمت اول اسم او که
 به صورت " Dun " نیز قابل خواندن است که سومرولوگ ها آن را حالت فعلی نشان و در مفهوم " کندن " و حالت اسمی آن
 را " شول : خوک، مرد جوان، مردانگی " خوانده اند و این در حالی است خوانش هایی چون zu7 و zul برای آن وجود دارد که
 ما آن را " zur " معادل " زور، قدرت " فرض نمودیم که با امکان خوانش پسوند " gi " به صورت " ki " می توان کل واژه را
 " زورکی : زورچی^{۱۳} : زورگو " دانست و خوانش " dun " را نیز ریشه و حالت قدیمی " دونوز : گراز، خوک " می توان فرض
 نمود(تورکولوگ ها ریشه درستی برای لغت دونوز، دونقوز ندارند)

¹³ - Zorçı

نکته ۳) نشان چهارم : : هایز Nita در مفهوم "مرد" خوانده است که ما آن را giš : مرد، آلت مردانه " که شبیه لغت " کیشی : Kiši : مرد، شخص " در ترکی است خواندیم که در ادامه صورت های مختلف آن در منابع ترکی را آورده ایم :

Old Turkic: **kiši** (Orkh., OUygh.)

Karakhanid: kiši (MK, KB)

Turkish: **kiši**

Tatar: keşe

Middle Turkic: kiši (Pav. C., MA)

Uzbek: **kiši**

Uighur: **kiši**

Sary-Yughur: kisi

Azerbaidzhan: **kiši**

Turkmen: **kiši**

Khakassian: kəzə

Shor: kiži

Oyrat: kiži

Yakut: kihi

Dolgan: kihi

Tuva: kiži

Tofalar: **kiši**

Kirghiz: **kiši**

Kazakh: kisi

Noghai: kisi

Bashkir: keşe

Balkar: **kiši**

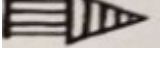
Gagauz: **kiši**

Karaim: **kiši**

Karakalpak: kisi

Salar: **kiši**

Kumyk: kiši

نکته ۴) نشان آخر سطر : : Ga : در سومری در مفهوم فعلی "Bring , carry" : چیزی را با خود آوردن، حمل کردن " که می توان شکل اولیه " Gəl : گل : آمدن " دانست که فعل " Gə-l-dir : گلدير، گلديرمک > گتيرمک " نیز از آن گرفته شده است که در ادامه نظر بشیر احمدوف را آورده ایم :

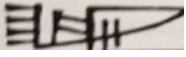
gətirmək

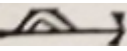
Əsli gəldir kimi olub. Aparmaq yerinə, albar (al və get), bir ildir yerinə, bildir işlədildiyi kimi, gəldir əvəzinə də gətir işlədilib. (Bəşir Əhmədov. *Etimologiya lüğəti*)¹⁴

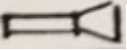

شاه شهر برجسته که در آن ساکن شدیم
 Lugal/gallu šišib.ki/ur ku-dugumuz/ tuš-dugumuz/dur-dugumuz

Az: Lugal/gallu šišib.ki/ur kö(y)düğümüz ,durdugumuz, tüşdügümüz

  LUGAL /luka/gallu

  ŠEŠ /šiš/uri₃/uru₃

  ab

  KI

  KU / tuš / dur₂

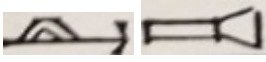
  dug

  umuš

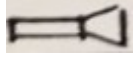
نکات سطر ششم :

نکته ۱) نشان اول لوگال/گاللو را قبلا توضیح دادیم

¹⁴ - <https://www.azleks.az/online-dictionary/>

نکته ۲) پرفسور هایز این دو نشان را به صورت یکپارچه "Urim₅" در مفهوم "اور/شهر اور" خوانده است که البته دارای خوانش های دیگری چون "URA₁₆, URAM₂, URI₅, URIM₅, URU₁₅, URUM₆" نیز می باشد، ولی وی به سنت برخی از سومرشناسان آن را به صورت lugal.Urim.ak.a(k).š e خوانده و "شاه اور" معنی نموده است :

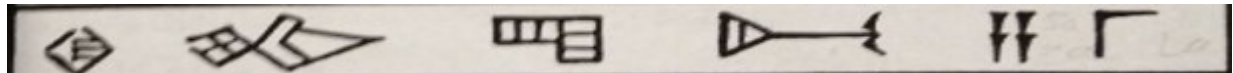
lugal-Urim₅ ki-ma-ka-šè lugal.Urim.ak.a(k).š e the king of Ur

نکته ۳) دو علامت خوانده شده به صورت "Urim₅" توسط هایز را می توان جداگانه نشان اولی š e : و نشان دومی /šiš/uri₃/uru₃/ : و به صورت یکجا "šišab < šišab < šišib" : برجسته شده " که همراستا با نام ذیقورات بزرگ و بلند شهر معروف " اور " در سومر دانست (از ریشه اور : توده برجسته شده، تومور، غده، تجمع چربی و... از منظر لغوی ترکی) که حتی در قسمت اصلی لغت انگلیسی Oronym یعنی Ur : کوه، مکان مرتفع + name : onoma : اسم، نیز احتمالاً در همین راستا می باشد.

نکته ۴) علامت Ki : در مفهوم شهر را قبلاً توضیح داده ایم که اینجا به همراه نشان های قبلی به صورت " اور. کی " یا " ششیب. کی " خوانده می شود که در هر دو مورد به مفهوم " شهر برجسته، شهر بلند " می باشد که اشاره به ذیقورات و شهر اور دارد

نکته ۵) نشان : در سومری در حالت صرف فعل دارای سه خوانش مشهور (ku /ku/, tuš /tuš/, dur₂ /dur/) است که در مفاهیمی چون قرار گرفتن در جایی، خوابیدن، نشستن، سکونت داشتن، غیرفعال بودن و... و معادل ریشه های ترکی " کوی^{۱۶} : جا و مکان، توش^{۱۷} : افتادن/پایین آمدن/ریختن، دور^{۱۸} : بمان، بایست که ریشه فعل دورماق است.

نکته ۶) دو علامت dug و umuš در نقش پسوندی و به صورت یکجا به صورت "dugumuš" خواندیم که باتوجه به امکان تبدیل آواهای "س،ش، ز" به هم در سومری می توان آن را "dugumuz" خواند که در اینصورت به همراه نشان نکته پنجم به شکل های "tüşdügümüz, durdugumuz, kö(y)dügümüz"^{۱۹} خواندیم که هر سه مورد با ساختار لغت و گرامر ما سازگار است، لازم به ذکر است که سومرشناس ها فقط آوای "او : u : در نوشتار سومری/اکدی را آورده اند که ما با توجه به امکان خوانش کل کتیبه به ترکی می توانیم خوانش واقعی آواهای "O,ü,u,o" را مطابق با زبان ترکی مطرح نماییم

¹⁵ - Verb: (ku /ku/) : to place, lay, spread, (tuš /tuš/) : to sit, dwel, be inactive (perfective stem), (dur₂ /dur/) : to sit, dwel, be inactive (imperfective stem). Epsd2 online dictionary

¹⁶ - köy: bir köy üstündə hər zaman çıplaq göy. S. Vurğun, Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti

¹⁷ - 1. Öz ağırlığının təsiri ilə yerə enmək, yuxarıdan aşağıya enmək, tökülmək; yuxarıdan enib bir şeyin üzərində dayanmaq. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti :

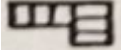
¹⁸ -

¹⁹ - Şumerloqlar ancaq u səsin oxuyublar, ancaq biz burda öz dilimizə yğun ö, ü, o, u gətirə billik.

کیلولای زیبا : ki-lu-la gu-za-la

Az: kilula guzala

نکات سطر هفتم :

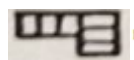
نکته ۱) پرفسور هایز با یکجا آوردن سه نشان : ki , : Lu⁵ : Lul , : La آن را به عنوان اسم خاص "kilula" آورده است که ما هم موافقیم

نکته ۲) پرفسور هایز بقیه نشان های این سطر را نیز به عنوان "guzala" خوانده و بدون ارائه هیچگونه توضیحی که آیا این اسم خاص متعلق به شهر خاص (که اگر بود چرا خبری از علامت سومری "کی : شهر" بعد از آن نیست؟) یا حتی گروه خاصی است؟ بنابراین ما آن را به صورت "guzala" و همان لغت "gözəl : گۆزل : زیبا" در ترکی فرض نمودیم که با توجه به وجود آن در اورارتویی به صورت "gazuli" در همان مفهوم و وجود سلسله وار سایر لغات مشترک سومری در اورارتویی، چنانچه در کتاب "اورارتوها و ترکان باستان" و "ایلامیکا" بدان پرداخته ایم، امری محتمل است.

البته که هایز در جایی "Kilula" را سازنده این لوح و تقدیم کننده به "shulgi" و توسط وی به معبد و در واقع برای جلب توجه کسب لطف شاه دانسته است^{۲۰}، وی همین مورد را در ترجمه خود نیز ارائه نموده است :

  KI /ki/dir

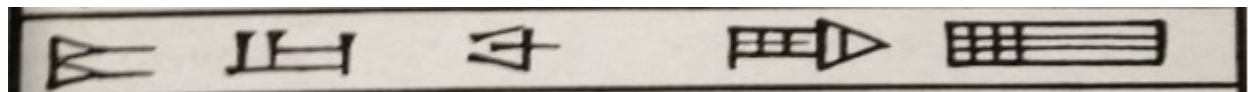
  LUL /lu

  LA /la/ula

  GU /gu

  ZA /za

  LAL /la

فرزند پاسبان تقسیم کننده سهم ها : dumu Urba ših

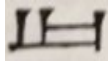
²⁰ - kilula was the person who had this cylinder-seal fashioned...: Reference : a manual of Sumerian grammar and text, J.L.Hayes ,dena publications, malibu 1990, Lesson 22,p 253 – Seals

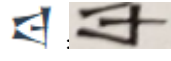
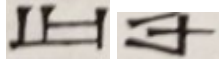
Az : tumu hür payçı

نکات سطر هشتم :

نکته (۱) اولین نشان این سطر دارای سه خوانش مشهور سومری "دومو : فرزند، تور^{۲۱} : جوان/کوچک، باندا : کوچک، وحشی، بی پروا" است که شباهت کامل^{۲۲} لغت ترکی آذربایجانی "Tum^{۲۳}" به آن در مفهوم "نسل، نژاد" و "tör" به عنوان ریشه فعل "törəmək^{۲۴} : خلق کردن"، خوانش های دیگر این نشان Banda : کوچک، بچه، وحشی، و peš7 :

کوچک، بچه هستند.
نکته (۲) حقیقت دیگری که اینجا آشکار شده، سومری بودن لغت "Banda، بنده" در فارسی برخلاف آنچه ریشه دار در گویش عهد ساسانی و به صورت "bandag" می خوانند است که همین امر احتمال رایج بودن شکل قدیمی تر لغت یعنی سومری "peš7" در مقایسه با ریشه "پوچا (فارسی هخامنشی)، پُس (پهلوی)، پوژا (اوستایی) و پوترا (سانسکریت)^{۲۵}" و نیز پوسر گویش های یزدی و پُس بندرعباسی در منطقه است.

نکته (۳) نشان : : Ur در سومری برای "سگ" و اگر در کنارش نماد بزرگی بیاید "شیر" خوانده شده است که ما بر آنیم احتمالا حالتی از "hür" در ترکی که در واقع ریشه فعل "hür-mək : پارس کردن" بوده می باشد که در اینجا با توجه به کاربرد آن در ترکیب اسم پدر "کیلولای زیبا" می تواند مفهوم "پاییدن و نگهبانی" را در بر داشته باشد

نکته (۳) نشان : با تلفظ های Pa2 و Ba در سومری در حالت فعل متعددی برای مفعول مستقیم در مفهوم "واگذار کردن، تقسیم کردن سهم ها، سهم بندی کردن"^{۲۶} که ما آن را شکل قدیمی ریشه فعل "پای-لاماق" در ترکی می دانیم. گرچه عده ای تلاش نموده اند که برای علامت چینی میانه "派"^{۲۷} آوای فرضی بازسازی شده "p^haiH"^{۲۸} را به عنوان مبنای اصلی برای لغت ترکی pay مطرح نمایند ولی با توجه به وجود لغت ثبت شده سومری و همراستا بودن آن با فرضیه بقای لغات از عهد سومریان تاکنون در ترکی که ما برای سایر لغات نیز مطرح نموده ایم، قابل تکیه نمی باشد. بنابراین از کنار هم قرار دادن دو علامت "اور و با" : و به دست آمدن خوانش Ur-ba می توان مفهوم این نام را به صورت "پاسبان تقسیم بندی سهم ها" که در واقع جایگاه شغلی پدر "کیلولا" بوده دانست.

^{۲۱} - در ایلامی نیز شاهد کاربرد شکل "Tur : بذر، تخم" هستیم. نگا کنید ایلامیکا، حسنی-شریانی، ص ۳۲۰
^{۲۲} - دقت گردد مطرح نمودن لغت اوستایی "taoxma" توسط پارتولومه یا "tauma" در فارسی باستان و سپس شکل Tom و Tohm در آنچه فارسی میانه می نامند نشان دهنده کوتاه شدن آن از "تاوخما به توم" است در حالی که در ترکی آذربایجانی و سومری شکل این ریشه کاملا مشترک و "توم/دومو" است و اگر کسی مدعی دخیل بودن آن به ترکی آذربایجانی باشد باید ابتدا پاسخ کوتاه بودن شکل سومری را بدهد. جهت دستیابی به سر تحول مورد ادعا نگا کنید به فرهنگ ریشه شناختی زبان فارسی، حسن دوست، جلد دوم، ص ۸۴۲

^{۲۳} - məc. Nəsil, soy, döl. ► Tumunuz kəsilsin

^{۲۴} - Nəslı artmaq, çoxalmaq, törəyib-artmaq, doğub-törəmək

^{۲۵} - نگا ک همان فرهنگ ریشه شناسی، حسن دوست، ج ۲، ص ۶۹۲

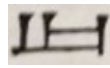
^{۲۶} -ba [allot] v/t: to allot; to devide, into shares, share, halve, to presence, allotment, share : <https://www.thefreedictionary.com>

^{۲۷} - <https://en.wiktionary.org/wiki/派#Chinese> (<https://en.wiktionary.org/wiki/%E6%B4%BE#Chinese>)

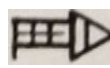
^{۲۸} - Baxter's Middle Chinese Transcription, 1992

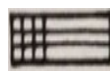
نکته ۴) پرفسور هایز از نشان : : ših در محل پسوند نهایی چشم پوشی نموده که ما آن را شکل قدیمی پسوند "چی" که مرتبط با شغل افراد مانند آنچه در "بادامچی، باشماقچی و..." به کار می رود فرض نمودیم.

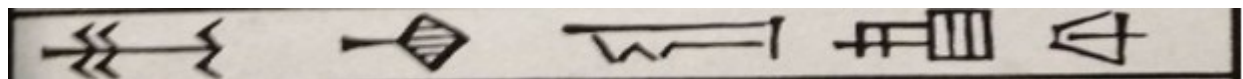
  TUR /Dumu/banda/ peš₇

  UR /uru

  BA /Pa₂

  BI /pi

  Kid/ki₄/ ših

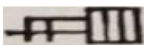
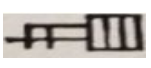

Ta-nu₈-gim tup-pa : آشنای من کتیبه را تقسیم بندی کرد

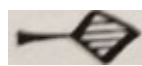
Az : Tanuqum tup-pay

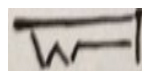
نکات سطر نهم)

نکته ۱) هایز سه علامت اولی را به صورت "mu.na.(n.)dim" و در مفهوم "ساختن، پدید آوردن" در نظر گرفته تا بگوید "کیلولا" بانی پدید آوردن این لوح بوده است، ما آن سه نشان را به صورت "تانوقیم" : Tanugim²⁹ در مفهوم "آشنای من" از فعل "Tanımaq" خواندیم.

نکته ۲) هایز دو نشان دیگر : : kišib و : Ba را با تلفظ آوایی "kišib.bi.a(k)" قرائت نموده و "این استوانه به نام ...^{۳۰}" معنی نموده است ولی ما نشان : : Dup را : کتیبه و نشان : با تلفظ های Ba و Pa₂ در مفهوم "واگذار کردن، تقسیم کردن سهم ها، سهم بندی کردن^{۳۱}، پای-لاماق" که هر دو را در کنار هم "دوپ با : (نوشته های) کتیبه تقسیم بندی شد، خواندیم

 Tah₃

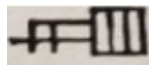
 Nu₈

 GIM

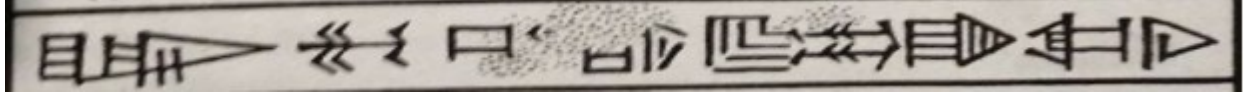
²⁹ - Tanuqim

³⁰ - (this) The name of this cylinder seal is

³¹ -ba [allot] v/t: to allot; to devide, into shares, share, halve, to presence, allotment, share

 DUB

 BA /pa

Lugal/gallu-gu geštug₃-nig-sag₉-ga-gu₃-dig

به نام پادشاه آنکه را شما بخشیده بودی را زنده آورده و زنده گذاشتیم

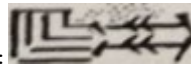
Gallu gu³² geštug^{nig} Sag ga(l) go^ydıq

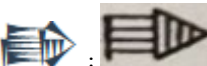
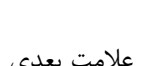
نکات سطر دهم :

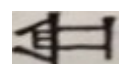
نکته (۱) علامت اول " لوگال/گاللو " است که قبلا توضیح داده ایم

نکته (۲) علامت دوم را هایز " gu¹⁰³³ " خوانده که در ترکی نیز مشابه سومری مفهوم " صدا، شهرت " دارد، چنانچه Kü-y در ترکیب hay-küy، معنی می دهد که اینجا دو علامت در کنار هم " پادشاه، به نام/ اشتهار شما " معنی می دهد

نکته (۳) هایز سه علامت دیگر را geštug₃-nig خوانده که ما هم موافقیم و صرفی از فعل " گشتمک : عفو کردن، گذشتن " خواندیم که اینجا " آن کس که پادشاه عفو نموده " معنی می دهد

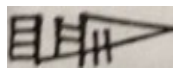
نکته (۴) هایز نشان : را ŠAG₅ خوانده که ما هم یکی از خوانش های آن SAG₉ که در سومری

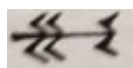
مفهوم : خوب، عالی دارد را در مفهوم " سرحال و زنده " خوانده و علامت بعدی : را همانند هایز " carry, bring : ga" خوانده و مانند آنچه قبلا توضیح دادیم شکل اولیه " Gəl : گل : آمدن " و فعل " Gə-l-dir : گلدیر، گلدیرمک > گتیرمک " فرض نموده و کنار هم " زنده و سلامت آورده " معنی نمودیم

نکته (۵) دو نشان و به صورت gu₃-dig خواندیم که معادل ترکی " قودوق(قودوق) : گذاشتیم که صرفی از فعل qoymaq می باشد

Lugal/gallu gu geštug₃-nig šag₅-ga gu₃-dig

az : gallu gu geštug^{nig} sag-ga(l-di) go^ydıq

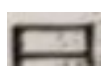
 LUGAL /luka

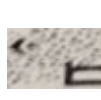
 / gu¹⁰

³² - qu: səs, necə qu+laq (ək, qışlaq, yaylaq, çaylaq)

³³ - name, fame

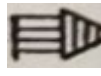
³⁴ - qoydıq

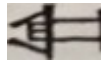
 GIŠ /geš

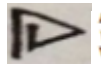
 TUG₂ /tug

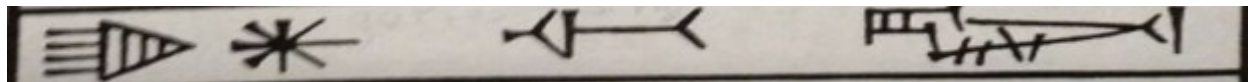
 NIG₂

 Sag₉

 GA /qa

 Gu₃

 Dig

ga an ti-il/

qa an Til(deyil) پیمان شاهانه

نکات سطر یازدهم)

نکته ۱) همان خوانش هایز را آوردیم که در ترکی برخلاف آنچه وی نتوانسته بخواند معنی دارد که علامت اولی از چپ همان شکل اولیه " Gəl : گل : آمدن، گلدیرمک : آوردن است که قبلا توضیح دادیم و دومی هم نشان مشهور " آن، دینیقیر " است که در کل مفهوم " آورده شده توسط خدا " با خوانش " قا-آن : پادشاه " که منطبق با ترکی است

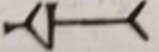
نکته ۲) علامت سوم و چهارم هم به صورت " تیل : زبان، که اینجا به صورت فعل صرف شده و گفتگو کردن بین دو گروه و " پیمان بستن " است که با فعل " قوردوق^{۳۵} : بستیم " در سطر بعدی کامل می شود

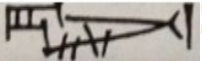
 GA /qa

EBIR₄ EPIR₄ GAR₉ GARA₉ GE₂₀ GU₁₁ GUR₁₁ KA₃ KUR₁₅ QA₂ ŠIZBU

  AN/an

A₁₁ AM₆ ANA₂ ANU DIBUR DIGIR DIMIR DINGIR DIR₃ EL₃ EŠŠUX IL₃ ILA ILI ILU LE₄ SA₈ ŠA₃ ŠUBUL ZA₅

  TI DE₉ DI₃ TE₉ TIG₄ TIL₃ TILA₃ TE₆ TI₃ /ti/teyi/di

  IL AL₉ EL₂ IL₁₀ /il/yil

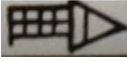

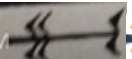
Qu-duq بستیم، برپا نمودیم، ساختیم

Az : qu^uduq

نکات سطر دوازدهم)

نکته (۱) خوانش این سطر نیز به صورت "قو(ر)-دوق : برپا نمودیم، ساختیم، بستیم" خواندیم که نکته مهم آن در استفاده کاتب از علامت ³⁶gu₁₀ : : name, fame استفاده نموده که چنانچه قبلاً گفتیم در ترکی نیز در مفهوم " صدا، شهرت : Ki₂-y " در ترکیب hay-küy، است که اینجا در واقع اشاره به بسته شدن پیمان بین دو شخصیت مهم دارد

نکته (۲) پرفسور هایز در خوانش نشان دچار اشتباه شده و آن را : bi " خوانده، در حالی در این نشان از چپ سه خط عمودی داریم و duq : می باشد

  gu₁₀/qu:qur

  DUG/duq

منابع :

اصول دستور زبان سومری و تاریخ باستان شناسی، جان لوئیز هایز، ترجمه فریدون عباسی، ناشر پایزنه، ۱۳۸۹، تهران

فرهنگ ریشه شناختی زبان فارسی، انتشارات فرهنگستان، محمدحسن دوست، جلد دوم، تهران، ۱۳۹۳

اورارتوها و ترکان باستان، مهدی حسنی، نشر قالان یورد، تبریز، ۱۳۹۷

ایلامیکا، مهدی حسنی-محمد قره زاده شریبانی، ویژه نامه نشریه فرهنگ جامعه، تبریز، بهار ۱۴۰۳، شماره ۲۲، چاپ اعظم

A manual of Sumerian grammar and text, J.L.Hayes ,dena publications, malibu 1990, Lesson

22

Baxter's Middle Chinese Transcription, 1992

<https://en.wiktionary.org/wiki/派>

#Chinese](<https://en.wiktionary.org/wiki/%E6%B4%BE#Chinese>

<https://www.thefreedictionary.com>

<https://www.azleks.az/online-dictionary/>

[*Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti*](#)

<https://starlingdb.org/TURKICETYMOLOGY DICTIONARY/>

<https://www.edsde.de/?tabid=bdtu3nm7g17cpf&page=6&lastpage=1> , Leipzig University

British Museum Press Release – Discovery of Girsu Palace and Tablets (2023):

[https://www.britishmuseum.org/sites/default/files/2023-](https://www.britishmuseum.org/sites/default/files/2023-03/Lost_Royal_Sumerian_Palace_and_Tablets_discovered_in_Iraqs_ancient_city_of_Girsu.pdf)

[03/Lost Royal Sumerian Palace and Tablets discovered in Iraqs ancient city of Girsu 0.pdf](#)

[ePSD2 - ePSD2 2.7.2 \(2024-08-31\)](#)

[ePSD2 - ePSD2 2.7.2 \(2024-08-31\)](#)

[https://www.bing.com/ck/a?!&&p=f39538d0cba53428d0c8a7bea178e62f4297797abc2bf1ce51650e616d33d42dJmldHM9MTc1OTUzNjAwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=22a83f00-6476-6520-2af7-](https://www.bing.com/ck/a?!&&p=f39538d0cba53428d0c8a7bea178e62f4297797abc2bf1ce51650e616d33d42dJmldHM9MTc1OTUzNjAwMA&ptn=3&ver=2&hsh=4&fclid=22a83f00-6476-6520-2af7-2ad965ad64ba&psq=EPSD2&u=a1aHR0cHM6Ly9vcmlkZW50dXB1bm4uZWVwc2QyL3N1eA)

[2ad965ad64ba&psq=EPSD2&u=a1aHR0cHM6Ly9vcmlkZW50dXB1bm4uZWVwc2QyL3N1eA](#)

Archaeology Magazine – The Palace on Tablet Hill (2023) :

[https://archaeology.org/issues/july-august-2023/digs-discoveries/iraq-girsu-tablet-hill-](https://archaeology.org/issues/july-august-2023/digs-discoveries/iraq-girsu-tablet-hill-palace/)

[palace/](#) , [Digs & Discoveries - The Palace on Tablet Hill - Archaeology Magazine - July/August 2023](#)